

Studenci niewidomi
i słabowidzący
– poradnik
dla wyższych uczelni

Uczelnia dostępna
Organizacja Systemu Wsparcia
Lektoraty Języków Obcych

**Fundacja
Instytut Rozwoju Regionalnego**

W serii publikacji Fundacji Instytut Rozwoju Regionalnego ukazą się również:

Nauczanie
języka angielskiego
osób niewidomych
i słabowidzących

Fundacja
Instytut Rozwoju Regionalnego

Dostępność
polskich wyższych
uczelni dla osób
niepełnosprawnych

Fundacja
Instytut Rozwoju Regionalnego

Niewidomi
i słabowidzący studenci
uczelni wyższych
w roku akademickim
2005 / 2006

Fundacja
Instytut Rozwoju Regionalnego

Sztuki walki
dla osób niewidomych
i słabowidzących

Fundacja
Instytut Rozwoju Regionalnego

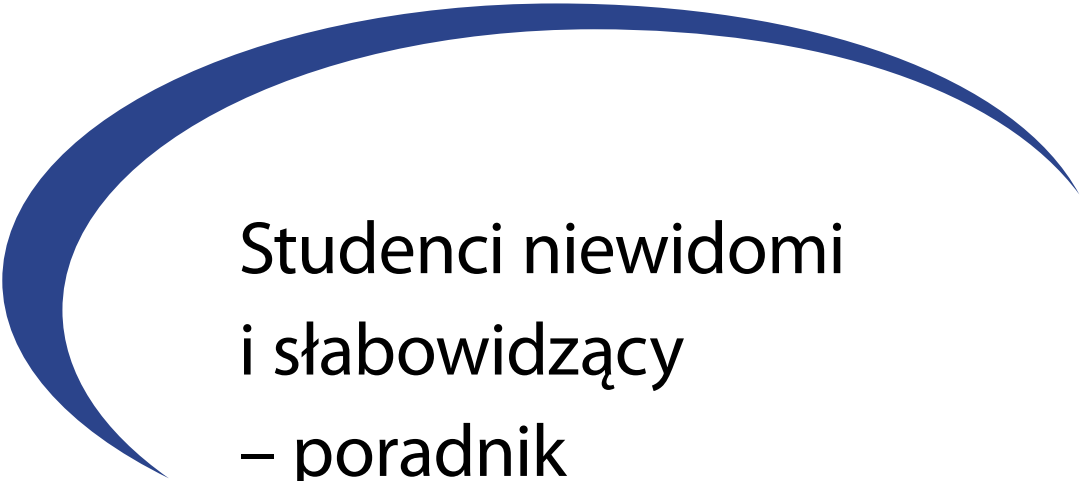
Szkolenia informatyczne
dla osób niewidomych
i słabowidzących

Fundacja
Instytut Rozwoju Regionalnego

Sprawność komunikacyjna
uczestników Projektu
Partnerstwa Na Rzecz
Zwiększenia Dostępności
Rynku Pracy
Dla Osób Niewidomych

Fundacja
Instytut Rozwoju Regionalnego

Studenci niewidomi
i słabowidzący
– poradnik
dla wyższych uczelni

Uczelnia dostępna
Organizacja Systemu Wsparcia
Lektoraty Języków Obcych

Fundacja
Instytut Rozwoju Regionalnego

Kraków 2007

Wydawca

Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego
31-261 Kraków, ul. Wybickiego 3A,
tel.: (012) 629 85 14, faks: (012) 629 85 15
e-mail: biuro@firr.org.pl
[http:// www.firr.org.pl](http://www.firr.org.pl)
Organizacja Pożytku Publicznego
KRS: 0000170802
Nr konta 77 2130 0004 2001 0255 9953 0005

Autorzy

Jacek Zadrożny, Paweł Wdówik, Monika Dziwik-Kamińska, Andrzej Wójtowicz,
Marcin Garbat

Konsultacja

Anna Maria Waszkielewicz, Aleksander Waszkielewicz

Redakcja

Jacek Zadrożny, Agnieszka Przednowek

Opracowanie graficzne i skład

Studio Graficzne 4DTP
e-mail: 4DTP@ceti.pl

Druk

Omega Druk

ISBN

978-83-925390-9-4

Nakład

1200 egzemplarzy

© Kraków 2007

Wydanie I bezpłatne, nie przeznaczone do sprzedaży.

Opisane w niniejszej publikacji rezultaty powstały w ramach Projektu realizowanego przez Partnerstwo na Rzecz Zwiększenia Dostępności Rynku Pracy dla Osób Niewidomych w ramach Programu Operacyjnego Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL.

Publikacja współfinansowana z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL oraz z budżetu państwa.

Spis treści

Wstęp.....	5
Uczelnia dostępna.....	7
Organizacja systemu wsparcia	17
Języki obce a studenci niepełnosprawni	24
Akademia Górniczo-Hutnicza dla studentów niepełnosprawnych	32
Jak to się robi w Zielonej Górze... ..	34
Wzór formularza	37

Wstęp

Oddajemy do Państwa rąk publikację, która jest efektem wielu lat doświadczeń osób niewidomych i słabowidzących oraz osób wspierających je na uczelniach wyższych. Pozwoli ona – żywimy taką nadzieję – na poradzenie sobie z sytuacją, gdy na Państwa uczelni pojawi się student z niepełnosprawnością wzroku. Przedstawiamy zestaw łatwych do wdrożenia rozwiązań i dobrych praktyk. Tematyka obejmuje cały proces studiowania: od rekrutacji, przez uczestnictwo w wykładach, lektoratach i ćwiczeniach, korzystanie z biblioteki, aż po seminaRIA dyplomowe. Zamieszczamy także krótki opis dostosowania infrastruktury naukowo-dydaktycznej oraz organizacji systemu wsparcia.

Poradnik składa się z kilku części zawartych w oddzielnych publikacjach, o poniższych tytułach:

- | Uczelnia dostępna. Organizacja Systemu Wsparcia. Lektoraty Języków Obcych.
- | Adaptacja materiałów informacyjnych.
- | Vademecum adaptacji stanowiska komputerowego.
- | Prawo autorskie.
- | System DAISY.
- | Dostępność stron WWW.

Mamy nadzieję, że publikacje te będą przydatnym narzędziem dla pracowników dydaktycznych i administracyjnych Państwa uczelni. W przypadku pojawienia się problemów, które nie zostały w nich omówione, zachęcamy do kontaktu z Fundacją Instytut Rozwoju Regionalnego (wydawcą).

Uczelnia dostępna

Jacek Zadrożny

Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego

www.firr.org.pl

Grupa docelowa

Wsparcie uczelni powinno być kierowane do osób, które tego wymagają. Aby zabezpieczyć się przed nadużyciami, od osoby starającej się o wyrównanie szans należy domagać się odpowiedniego dokumentu potwierdzającego niepełnosprawność. Dokumentem takim może być np. orzeczenie o niepełnosprawności lub zaświadczenie od lekarza. Szczegóły na temat dokumentowania zawarte są w dalszej części poradnika pt. **Organizacja systemu wsparcia** autorstwa Pawła Wdówika.

Rekrutacja

Najczęściej pierwszy kontakt z uczelnią odbywa się za pośrednictwem strony internetowej. Kandydat poszukuje na niej informacji o kierunkach studiów, sposobach rekrutacji i obowiązkowych opłatach. Dlatego **niezwykle istotne jest, aby strona internetowa była odpowiednio przygotowana**. Proces dostosowywania jest dość prosty, wystarczy stosować się do zaleceń organizacji Web Accessibility Initiative, które zostały opublikowane na stronie internetowej pod adresem <http://www.w3.org/wai>. Szczegółowe informacje na ten temat można znaleźć także w publikacji (części poradnika) pt. **Dostępność stron WWW**.

Drugim krokiem w rekrutacji jest zarejestrowanie się w systemie rekrutacji kandydatów. Coraz częściej jest to system elektroniczny z dostępem przez Internet, a więc musi być przystosowany tak samo jak strony internetowe. Przykładem dobrego rozwiązania może być Internetowa Rejestracja Kandydatów na Uniwersytecie Warszawskim (<http://irk.uw.edu.pl>). System tej uczelni pozwala wprowadzić wszystkie niezbędne dane osobowe, zarejestrować się na wybranych kierunkach, a także wydrukować podanie o przyjęcie na studia i wnioski o legitymację studencką. System jest całkowicie dostępny i osoba niewidząca jest w stanie obsłużyć go samodzielnie.

Obecnie uczelnie rekrutują studentów na podstawie wyników tzw. nowej matury. Stosowane są różne algorytmy obliczania punktów i system ten nie dyskryminuje osób z niepełnosprawnością wzroku. Jeżeli jednak trafi do Państwa

Uczelni kandydat z tzw. starą maturą lub z innych powodów trzeba będzie przeprowadzić egzamin, to jest to możliwe, choć wymaga odpowiedniego przygotowania w zależności od formy egzaminu. Egzamin ustny lub rozmowa kwalifikacyjna sprowadza się do podania pytania. W przypadku egzaminu pisemnego lub testu niezbędne jest indywidualne podejście do kandydata. W takim przypadku konieczne będzie dostosowanie materiałów egzaminacyjnych (str. 12-13).

Różnica między osobami niewidzącymi a słabowidzącymi jest dość płynna i zależy od kilku czynników, na przykład od stopnia ich zrehabilitowania, świadomości własnych możliwości, a nawet od warunków atmosferycznych. Dlatego najkorzystniej jest uzgodnić sposób egzaminowania z samym kandydatem, który zazwyczaj zdaje sobie sprawę z tego, jakie warunki będą dla niego najkorzystniejsze. Niektóre schorzenia wzroku wymagają silnego oświetlenia światłem dziennym, a w przypadku innych jest ono niekorzystne. Dlatego nie da się jednoznacznie określić zasad zdawania egzaminów i sztywno się ich trzymać. Jedyną uniwersalną zasadą jest przedłużenie regulaminowego czasu egzaminu. Odbieranie informacji metodami bezwzrokowymi i w warunkach gorszego widzenia jest wolniejsze niż za pomocą wzroku i dlatego wyrównanie szans polega na zwiększeniu wymiaru czasu na zapoznanie się z materiałami. **Czas trwania egzaminu osoby z dysfunkcją wzroku powinien być wydłużony o co najmniej 50%**. Wydłużenie czasu nie jest niezbędne, gdy egzamin jest przeprowadzany w formie ustnej, a pytania są zadawane przez egzaminatora, a nie odczytywane samodzielnie przez egzaminowanego.

Adaptacja na uczelni

Po pozytywnym przejściu procesu rekrutacji przychodzi moment zapoznania się z uczelnią. Dla każdego jest to dość stresujące, ale osoba z niepełnosprawnością wzroku ma z tym szczególne trudności. Zupełnie nowe otoczenie, nowi ludzie, a czasem nawet nowe miasto sprawiają, że adaptacja jest trudna i warto wtedy wspierać studenta.

Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych na Uniwersytecie Warszawskim oferuje specjalną usługę **treningu orientacji przestrzennej** dla studentów z dysfunkcją wzroku, która polega na zapoznaniu studenta z terenem uczelni, z budynkami i rozmieszczeniem pomieszczeń. Trening taki jest realizowany przez instruktora orientacji przestrzennej w okresie poprzedzającym rozpoczęcie nauki. Realizacja takiego treningu jest tym bardziej istotna, że student nie miał jeszcze możliwości nawiązania kontaktu z kolegami i koleżankami z roku, więc nie ma kogo poprosić o pomoc. Później zazwyczaj takie kontakty zostają nawiązane i problem jest rozwiązywany niemal automatycznie. **Informacje o instruktorach orientacji prze-**

strzennej można uzyskać w jednostkach terenowych Polskiego Związku Niewidomych. Czasami istnieje konieczność bardziej regularnej i długotrwałej pomocy, w czym niezastąpiony jest osobisty asystent. W Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie rolę taką pełnią **wolontariusze** z organizacji katolickiej, a w Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie – studenci, którzy otrzymują specjalne stypendium.

Adaptacja uczelni

Osoby niewidome i słabowidzące mają poważne problemy z samodzielnym poruszaniem się. Są to zupełnie inne problemy niż w przypadku osób na wózkach, polegają bowiem nie na trudności w dotarciu do określonego miejsca, lecz w jego odnalezieniu. Elementem wsparcia w tych poszukiwaniach są opisane wcześniej treningi orientacji przestrzennej. Jednak sama uczelnia też może być bardziej dostosowana do potrzeb osób z dysfunkcjami wzroku. Jednym z prostszych rozwiązań jest umieszczanie na drzwiach do pomieszczeń nazw i numerów wykonanych z materiału, który da się wyczuć dotykiem, na przykład z grubej folii plastikowej. Należy także dobrać odpowiednio duży rozmiar znaków i zachować kontrast między ich kolorem a tłem drzwi. Jeżeli jest to możliwe, to warto także umieścić tam opisy w alfabecie brajla, ponieważ niektóre osoby niewidome od urodzenia nie znają kształtów liter alfabetu łacińskiego i cyfr arabskich.

Dodatkową pomocą mogą być także plany terenu uczelni wykonane w technologiach dostępnych dla osób niewidomych i słabowidzących. Więcej informacji na temat takich rozwiązań można znaleźć w publikacji (części poradnika) pt. **Adaptacja materiałów informacyjnych.**

Ze względów bezpieczeństwa powinno się oznaczyć elementy architektoniczne potencjalnie niebezpieczne, na przykład schody, krawędzie podjazdów i ramp. Oznaczenia najlepiej wykonać jaskrawożółtą farbą i koniecznie na samej krawędzi. Warto także oznaczyć elementy szklane, na przykład drzwi i ściany, w taki sposób, aby z pewnej odległości było je widać. Jednak w tym przypadku swoboda w realizacji jest duża, bo można to zrobić na przykład za pomocą papierowych pasów, namalowanych elementów graficznych czy też po prostu, naklejając banner reklamowy. Pozwoli to na uniknięcie zderzenia się osób słabowidzących z przezroczystymi powierzchniami.

Kolejnym niezbędnym udogodnieniem jest odpowiednie dostosowanie stanowiska komputerowego, a nawet stworzenie specjalnej pracowni komputerowej. Nowoczesne technologie pozwalają osobom niewidomym na dość swobodne korzystanie zarówno z komputera, jak i z dobrodziejstw Internetu. Jednak

wymaga to wyposażenia standardowego komputera PC w niezbędny sprzęt i oprogramowanie. Dobór tego sprzętu i oprogramowania jest tematem rozległym, poświęcona mu została oddzielna publikacja (część poradnika) pt. **Vademecum adaptacji stanowiska komputerowego**. Adaptacja taka jest niezbędna zwłaszcza wtedy, gdy uczelnia jest bardzo z informatyzowana i od studentów wymaga się dobrej obsługi komputera, zdawania testów za jego pomocą, rezerwowania książek w bibliotece czy korzystania z zasobów sieciowych. Liczba przystosowanych stanowisk komputerowych powinna być dostosowana do liczby niepełnosprawnych studentów. Należy przy tym zadbać, aby dostosowane stanowisko nie było zajmowane przez innych studentów.

Jednak najważniejszym dostosowaniem uczelni jest zapoznanie z nową sytuacją jej pracowników. Będą mieli teraz kontakt z osobami, które nie przeczytają samodzielnie ogłoszeń wywieszonych na tablicy, będą używać niezwykłych pomocy optycznych, a nawet przynosić własne lampki. Choć będzie to na początku niezwykłe, to można się do tego szybko przyzwyczaić. **Warto, aby pracownicy, którzy będą mieli kontakt z takimi studentami, przeczytali ten poradnik, prawdopodobnie pomoże im w rozwiązywaniu napotkanych problemów.**

Udział w wykładach

Uczestniczenie w wykładach i konwersatoriach polega na słuchaniu prowadzącego, sporządzaniu notatek i zadawaniu pytań. Osoby niewidome i słabowidzące mają swoje metody zapisywania informacji, które czasami bardzo różnią się od standardowych. Na przykład:

- I osoby niewidome najczęściej nagrywają zajęcia; notują w alfabecie brajla za pomocą tabliczki lub specjalnej maszyny, na specjalnym notatniku elektronicznym lub komputerze przenośnym;
- I osoby słabowidzące notują za pomocą flamastrow, na komputerach przenośnych lub nagrywają wykłady.

Notowanie na tabliczce lub flamastrem nie budzi zazwyczaj wątpliwości wykładowców, ale pozostałe metody mogą być już mniej akceptowane. Pisanie na maszynie powoduje hałas, który może przeszkadzać innym uczestnikom wykładu, komputer przenośny wymaga zazwyczaj dodatkowego zasilania, a więc rozciągnięcia kabli po podłodze. Są to problemy dość proste do rozwiązania i wymagają od prowadzącego jedynie odrobiny dobrej woli i dostosowania się do nietypowej sytuacji. Szybko okazuje się bowiem, że maszyna nie hałasuje aż tak bardzo, a kable rozciągnięte są w bezpiecznym miejscu.

Najwięcej wątpliwości u niektórych prowadzących budzi nagrywanie zajęć. Uważają oni, niesłusznie zresztą, że narusza to ich prawa autorskie i nie zezwalają studentom na korzystanie z tej formy zapisu. Tymczasem jest to najprostsza i najwygodniejsza forma, ponieważ zapisywanie na bieżąco treści wykładu jest dość trudne i wymaga dużej wprawy. Trzeba tu także wziąć pod uwagę dodatkowe trudności studentów z niesprawnością wzroku w docieraniu do publikacji drukowanych, treść wykładów więc jest dla nich często podstawą do przyswojenia materiału. **Dlatego celowe jest wyrażenie ogólnej zgody na nagrywanie zajęć i to na poziomie wyższym niż pojedynczy wykładowca, ponieważ ogranicza to konieczność starania się o zgodę u każdego wykładowcy oddzielnie.** Takie rozwiązanie zastosowała Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie, która umieściła odpowiedni zapis w regulaminie studiów. Szerzej na temat prawa autorskiego w kontekście wykładów i korzystania ze skryptów można znaleźć w oddzielnej publikacji (części poradnika) pt. **Prawo autorskie.**

Dodatkowym problemem w uczestniczeniu w wykładach i innych zajęciach jest konieczność śledzenia treści zapisywanych na tablicy. Oczywiście jest, że osoba niewidoma lub bardzo słabo widząca nie będzie miała żadnej możliwości śledzenia tego, co zapisuje wykładowca, chyba że **będzie jednocześnie mówił dokładnie to samo.** Od większości wykładowców wymagać to będzie zmiany nawyków, często wieloletnich, ale z pewnością będzie korzystne także dla innych studentów. Większy problem występuje w przypadku rysunków umieszczanych na tablicy lub wyświetlanych za pomocą rzutnika. Tutaj praca i dodatkowy wysiłek wykładowcy będzie większy. Warto uczulić osoby prowadzące wykłady, aby **możliwie obszernie opisywały rysunki i wykresy.**

Może się też zdarzyć, że student przyniesie na zajęcia jeszcze inne pomoce techniczne, na przykład monookular, czyli przyrząd optyczny, lub inne tego typu urządzenie, dzięki któremu może oglądać tablicę znajdującą się w dużej odległości. Czasami może też przynieść własne oświetlenie, na przykład lampkę biurkową, jeśli uzna, że oświetlenie sali jest niewystarczające. Warto uczulić pracowników na takie sytuacje, aby nie dziwili się nadmiernie, ponieważ mogą taką osobę speszzyć, co spowoduje, że zrezygnuje ona z tych pomocy ze szkodą dla swego udziału w zajęciach.

Ćwiczenia i laboratoria

Ćwiczenia i laboratoria są prowadzone w bardzo różny sposób i właściwie za każdym razem napotykanne problemy są inne. Niezbędne jest uważne spojrzenie na konkretny przypadek i ocenienie go w sposób indywidualny. Wiele zależy od elastyczności prowadzącego zajęcia, a czasem wręcz od jego kreatywności.

W programie studiów może znaleźć się przedmiot, który na pierwszy rzut oka wydaje się niemożliwy do zaadaptowania dla osoby niewidomej, na przykład grafika komputerowa. Tymczasem niestandardowe podejście pozwoliło na zaliczenie tego przedmiotu, gdy prowadzący zamiast zwyczajowego rysunku wykonanego w programie AutoCAD pozwolił na zaliczenie programu napisanego w AutoLisp – języku wewnętrznym tego pakietu. Dlatego **nie należy kierować się pierwszym odruchem, że dany przedmiot jest niedostępny.**

Warto także zapytać o zdanie samego studenta, ponieważ może mieć on własny pomysł na rozwiązanie problemu, który wydaje się niemożliwy do rozstrzygnięcia. **Należy jednak przy tym uważać, aby propozycja nie zmierzała w kierunku rezygnacji z zajęć, ponieważ byłoby to ze szkodą dla procesu dydaktycznego i mogłoby prowadzić do nieuzasadnionego obniżenia poziomu kształcenia.** Studenci niewidomi mogą kierować się zasadą zmniejszania wysiłku niezbędnego do osiągnięcia celu, jakim jest zdobycie dyplomu wyższej uczelni, czemu trzeba się przeciwstawić. Może się jednak okazać, że student zaproponuje rozwiązanie satysfakcjonujące obie strony: studenta i prowadzącego zajęcia.

Lektoraty

Szczególną formą zajęć są lektoraty języków obcych. Tutaj problemy polegają głównie na trudności w dostępie do materiałów drukowanych. Konwersacje można realizować w sposób zupełnie standardowy, jednak problem tkwi w różnicy między sposobami wymowy a zapisem tekstu. Prowadzenie zajęć wymaga od lektora pewnych umiejętności, których zazwyczaj nie uczy się w kolegiach językowych. Metodyki nauczania języka angielskiego osób niewidomych można nauczyć się na przykład na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w Katedrze Tyfłodydaktyki Języka Angielskiego, którą prowadzi dr hab. Bogusław Marek, prof. KUL.

Ciekawe rozwiązanie problemu znaleziono w Krakowie. Dwie uczelnie – Uniwersytet Jagielloński i Akademia Górniczo-Hutnicza postanowiły realizować lektoraty dla studentów niewidomych wspólnie, uznając nawzajem swoje oceny. Jest to rozwiązanie nie tylko skuteczne, ale bardzo efektywne ekonomicznie, ponieważ łatwiej jest zorganizować takie nietypowe zajęcia, gdy studentów jest więcej. Na tej platformie uczą się także sami lektorzy, aby później móc prowadzić zajęcia we wspólnych grupach. Warto naśladować je w innych miastach, a w Krakowie przyłączyć się do tej inicjatywy. W dalszej części poradnika pt **Języki obce a studenci niepełnosprawni** można znaleźć więcej informacji na ten temat (str. 24).

Seminaria dyplomowe

Seminaria dyplomowe są formą zajęć uczelnianych, podczas których między studentem a promotorem zawiera się niepisana umowa o współdziałaniu w celu stworzenia pracy naukowej. Zazwyczaj student może wybrać promotora spośród kilku wykładowców i umówić się co do szczegółów współpracy. Popularną metodą jest wymiana fragmentów pracy i poprawek w formie elektronicznej, co pozwala na przygotowanie się obu stron do bezpośredniego spotkania. Ta forma pracy wymaga od promotora zmian w przyzwyczajeniach, które zazwyczaj polegają na przyjęciu wydruku i naniesieniu na nim odręcznych uwag. Taki sposób pracy jest bardzo mało efektywny dla osoby niewidomej, ponieważ wymaga zaangażowania do pomocy osoby trzeciej.

Promotor może odegrać ważną rolę w wyszukiwaniu literatury przedmiotu. Choć systemy elektroniczne bardzo ułatwiają wyszukiwanie pozycji, to dość trudno na podstawie tytułu oceniać ich przydatność. Niewidomy student ma duże trudności w przeglądaniu pozycji książkowych, nawet z pomocą asystenta. Znacznie efektywniejsze jest zaproponowanie mu źródeł, z których warto skorzystać.

Zaliczanie materiału

Każdy etap studiowania kończy się zaliczeniem przez prowadzącego zajęcia. Zwyczajowe formy to: egzamin ustny lub pisemny, praca pisemna wykonywana w domu, zaliczenie za uczestnictwo i wreszcie za wykonanie projektu. Niektóre z wymienionych form są dostępne bezpośrednio i nie wymagają specjalnych modyfikacji, a należą do nich: egzamin ustny, praca pisemna wykonywana w domu i zaliczanie za obecność na zajęciach. Inne wymagają modyfikacji i dostosowań uzgodnionych między prowadzącym a studentem.

Egzamin pisemny (w tym kolokwium) należy dostosować do indywidualnych możliwości wzrokowych studenta. W przypadku osób niewidomych możliwe są adaptacje arkuszy egzaminacyjnych do postaci **pliku elektronicznego**, który jest wypełniany na zaadaptowanym komputerze lub w **alfabecie brajla**. W przypadku alfabetu brajla może się jednak okazać, że student go nie zna lub zna zbyt słabo, aby sprawnie się nim posłużyć. Nieznajomość tego rodzaju pisma jest coraz częstsza ze względu na łatwy dostęp do nowoczesnych technologii. Adaptowanie testu do postaci pisma brajla powinno być więc poprzedzone konsultacją ze studentem. Jeżeli student nie zna brajla i wybierze zdawanie za pomocą komputera, to powinno się zadbać, aby nie mógł na nim umieścić niedozwolonych materiałów. Plik elektroniczny z testem powinien

spełniać wymogi dostępności opisane w publikacji pt. **Adaptacja materiałów informacyjnych**. Wykładowca może się także umówić ze studentem na zdawanie egzaminu w formie ustnej, co rozwiązuje większość problemów z adaptacją materiałów. W tym przypadku jednak może pojawić się problem doboru pytań egzaminacyjnych, które dostatecznie głęboko zbadają wiedzę studenta. Są przedmioty, w których grafika jest znaczącym elementem, na przykład wykresy w statystyce i ekonomii, grafy w matematyce i zarządzaniu czy też mapy w geografii i historii. Egzaminowany niewidomy powinien mieć wiedzę, którą podczas egzaminu trzeba sprawdzić odpowiednio dobranymi pytaniami.

W przypadku **studentów słabowidzących** adaptacja arkuszy egzaminacyjnych polega zazwyczaj na ich wydrukowaniu **powiększoną czcionką** – wielkość czcionki powinna być dobrana do możliwości wzrokowego egzaminowanego. Można zaproponować również **zdawanie za pomocą komputera**, wtedy użytkownik będzie miał możliwość samodzielnego dobrania nie tylko kroju i rozmiaru czcionki, ale także kolorów tła i tekstu. Komputer dla osoby słabowidzącej nie zawsze musi być specjalnie zaadaptowany, ponieważ system operacyjny Windows ma wbudowane możliwości dopasowywania ustawień ekranowych. **Warto jednak pamiętać, że granica między osobą niewidomą a słabowidzącą bywa bardzo płynna.** Niejednokrotnie osoba niewidoma potrafi posługiwać się szcążkowym widzeniem, a z kolei słabowidząca widzi tak mało, że nie wykorzystuje funkcjonalnie swojego wzroku. Dlatego tak ważne jest ustalanie szczegółów ze studentem, a nie kierowanie się wyłącznie sztywnymi zasadami zapisanymi w regulaminach.

Biblioteka

Jednym z największych problemów w edukacji osób z niepełnosprawnością wzroku jest **utrudniony dostęp do literatury**. Przeglądając się etapom procesu docierania do literatury, można wyodrębnić następujące elementy:

- | wyszukanie pozycji w katalogu;
- | wypożyczenie pozycji;
- | zapoznanie się z treścią;
- | sporządzenie notatek.

Każdy z tych etapów zawiera bariery, które osoba z dysfunkcją wzroku musi pokonać. Część z nich może być wyeliminowana lub ograniczona przez samą uczelnię.

Na etapie **wyszukiwania literatury** niezwykle użyteczny jest katalog biblioteczny w formie elektronicznej. Katalogi takie istnieją już w wielu bibliotekach uczelnianych i często są dostępne przez Internet. Przykładem może być Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego lub Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie. Stosując to rozwiązanie, należy zwrócić uwagę na wspomniane już **zasady tworzenia dostępnych stron internetowych**. Warto także zainteresować się, czy na uczelni istnieją inne zbiory biblioteczne, na przykład wydziałowe i instytutowe oraz czy są dostępne w równym stopniu.

Gdy student ma już wybrane pozycje książkowe, musi udać się do biblioteki i **wypożyczyć** je. Niektóre systemy biblioteczne pozwalają na rezerwowanie książek przez Internet lub za pomocą komputera dostępnego w bibliotece i wtedy czas oczekiwania w kolejkach jest ograniczony. W Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego (BUW) uruchomiono nawet oddzielne stanowisko wypożyczania książek dla studentów niepełnosprawnych, jednak wiąże się to z pewnymi dodatkowymi usługami oferowanymi przez BUW. Jeżeli na uczelni studiuje niewiele osób niepełnosprawnych, to takie rozwiązanie jest zbyt cenne. Do rozwiązania pozostaje jeszcze problem **wyszukania** książki na półkach i tutaj niezbędna jest pomoc innej osoby, którą może być pracownik biblioteki lub osoba, którą przeprowadzi ze sobą niewidomy student. W obu przypadkach powinno się przygotować pracowników biblioteki na takie sytuacje, aby nie byli nimi zaskoczeni.

Ostatnie etapy, tzn. **przeczytanie książki i opracowanie własnych notatek**, należą już do samego studenta. Dzięki nowoczesnym technologiom informacyjnym student może to zrobić samodzielnie, choć jest to zadanie bardzo czasochłonne. Książkę należy zeskanować za pomocą odpowiedniego urządzenia, następnie przetworzyć całość na postać edytowalnego tekstu za pomocą programu do optycznego rozpoznawania znaków OCR (ang. *Optical Character Recognition*) i od tego momentu treść książki jest już dostępna. Całość procesu jest długotrwała i żmudna, osoby niewidome wolą więc korzystać z tekstów elektronicznych, do których mają bezpośredni dostęp. Niektóre uczelnie udostępniają studentom posiadane przez siebie zbiory elektroniczne w sieci wewnętrznej, a inne posuwają się jeszcze dalej, oferując specjalną usługę **przetwarzania materiałów drukowanych na wersje elektroniczne**. Usługę taką realizują zazwyczaj wolontariusze przy biurach ds. osób niepełnosprawnych, na przykład na Uniwersytecie Jagiellońskim. Natomiast Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie udostępnia w sieci wewnętrznej materiały, do których ma prawa autorskie, czyli przede wszystkim napisane przez swoich pracowników.

Obsługa administracyjna

Najlepszym sposobem na przygotowanie się do przyjęcia studenta z niepełnosprawnością jest wyznaczenie osoby, która będzie w stanie szybko zareagować na nową sytuację. Taką osobą najczęściej nazywa się „**pełnomocnikiem rektora ds. osób niepełnosprawnych**” i na początku wykonuje ona swoje obowiązki społecznie. Proszę zwrócić uwagę, że jest to pełnomocnik zajmujący się **osobami**, a nie tylko **studentami** niepełnosprawnymi, ponieważ podobne problemy mają studenci i pracownicy uczelni. Ta jedna osoba może stać się specjalistą w rozwiązywaniu ich problemów.

Wraz z upływem czasu i wraz ze zwiększaniem się liczby studentów i pracowników niepełnosprawnych warto pomyśleć o stworzeniu etatowego stanowiska dla pełnomocnika, a potem nawet całego biura. Pozwoli to na efektywniejsze działanie pełnomocnika i lepsze wspieranie osób z niepełnosprawnością na uczelni. Biuro może oferować wiele dodatkowych usług dla osób z dysfunkcją wzroku, na przykład:

- l pośredniczenie w składaniu podań o stypendia specjalne i udzielanie tych stypendiów;
- l zapoznanie studenta z terenem uczelni z pomocą wykwalifikowanego trenera;
- l pełna obsługa informatyczna studentów, w tym dostosowana pracownia komputerowa i biblioteka książek elektronicznych;
- l specjalne stanowisko w bibliotece;
- l wypożyczalnia sprzętu specjalistycznego;
- l usługi skanowania książek;
- l upowszechnianie informacji, lista mailingowa, serwis internetowy;
- l pomoc w tworzeniu samorządu uczelnianego studentów niepełnosprawnych;
- l organizowanie transportu;
- l koordynacja działań uczelni skierowanych do osób niepełnosprawnych.

W dalszej części poradnika pt. **Organizacja systemu wsparcia** można znaleźć opis działania takiego biura, oparty o doświadczenia Uniwersytetu Warszawskiego (str. 17).

Poradnik ten nie wyczerpuje tematu uczestnictwa niewidomych i słabowidzących studentów w drodze do edukacji wyższej. Pracownicy Państwa uczelni

16 | Uczelnia dostępna

spotkają się zapewne z sytuacjami innymi niż opisane w tym poradniku. Rozwiązywanie problemów w znacznym stopniu zależy od życzliwego i ludzkiego podejścia obu stron – studenta i pracownika uczelni. Chętnie pomożemy w rozstrzygnięciu wątpliwości o charakterze technicznym. Można się z nami kontaktować za pomocą poczty elektronicznej: biuro@firr.org.pl, poczty tradycyjnej: **Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego, ul. Wybickiego 3a, 31-261 Kraków**. Zapraszamy także do przesyłania uwag na temat publikacji oraz własnych pomysłów na włączanie niewidomych i słabowidzących studentów do społeczności uczelnianej.

Organizacja systemu wsparcia

Paweł Wdówik

Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych

Uniwersytet Warszawski

www.bon.uw.edu.pl

Stały wzrost liczby osób niepełnosprawnych podejmujących studia na uczelniach wyższych jest spowodowany różnymi czynnikami. Należą do nich m. in.:

- l rozwiązania prawne wymuszające na uczelniach większą otwartość na przyjmowanie studentów niepełnosprawnych;
- l stale poprawiający się system wsparcia finansowego dla osób niepełnosprawnych podejmujących studia;
- l coraz bardziej pozytywny klimat społeczny wokół tematyki niepełnosprawności;
- l wzrost znaczenia wykształcenia wyższego w społeczeństwie.

Niestety, najczęściej tylko osoby z lekkim stopniem niepełnosprawności mogą sprostać wymaganiom związanym z codziennym funkcjonowaniem na uczelni, bez dodatkowego wsparcia. Wsparcie to – zależnie od rodzaju stopnia niepełnosprawności – może dotyczyć bardzo różnych sfer życia osoby niepełnosprawnej. W obszarze dotyczącym aktywności akademickiej studenta będzie ono związane, w większości przypadków, z mocno wyspecjalizowaną wiedzą wymaganą od osób oferujących takie wsparcie. W wielu przypadkach sam dobór rodzaju pomocy wymaga specyficznej wiedzy psychologicznej, technologicznej, pedagogicznej itp.

Specyficzna wiedza jest niezbędna również do weryfikowania informacji na temat stanu zdrowia studenta, informacji podlegających ścisłej ochronie – zgodnie z ustawą o ochronie danych osobowych. Aspekt ten jest szczególnie warty podkreślenia, gdyż w naszym społeczeństwie dominuje ciągle charytatywne podejście do osób niepełnosprawnych, które pozwala na traktowanie ich trochę jak dzieci potrzebujące opieki. Tymczasem mamy do czynienia z **obywatelami o specyficznych potrzebach** wynikających ze stanu ich zdrowia, którzy mają prawo do ochrony ich prywatności. Dlatego ważne jest, aby przetwarzaniem tych informacji zajmowała się specjalnie w tym celu powołana jednostka – choćby jednoosobowa. Pozwoli to zapewnić profesjonalną i dyskretną obsługę osób,

których niepełnosprawność jest często niewidoczna i które będą oczekiwać wysokiego stopnia poufności. Brak takiej jednostki oznacza konieczność wielokrotnego wyjaśniania przez studenta jego szczególnego położenia, narażając go tym samym na nierzadkie przykrości i upokorzenia.

Umieszczenie w strukturze i kompetencje

W związku z tym, iż kształcenie osób z niepełnosprawnością staje się wreszcie ich prawem, warto zadbać o to, aby oferta edukacyjna uczelni była przygotowana w sposób pozwalający tej grupie klientów na skorzystanie z niej w jak największym zakresie. Takie podejście powoduje, iż tworzone Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych nie może zostać umiejscowione w ramach działalności organizacji studenckich czy uczelnianej służby zdrowia. Ponieważ zadaniem jednostki jest przystosowywanie obszarów stanowiących główne sfery działania uczelni, strukturalnie musi być ona ulokowana w **administracji centralnej**. Jeśli uczelnia ma wydziały z własną administracją, to należy bronić się przed próbami ulokowania takiej jednostki na przykład w obrębie wydziału pedagogicznego, co zdarza się bardzo często. Cele nowej jednostki dotyczą bowiem całej uczelni i wiązanie jej tylko z jednym wydziałem ogranicza możliwości jej działania.

Ulokowanie jednostki w administracji centralnej pozwala także na wyraźne określenie, iż jej działania są firmowane przez uczelnię i reprezentują **politykę uczelni**. Nie mają zaś charakteru społecznej akcji samopomocowej. Oczywiście władze uczelni muszą mieć świadomość, iż to na nie spłynie wszelka chwała związana z nową działalnością, ale także, że to one będą odpowiadać za wszelkie błędy i niedociągnięcia w tej sferze.

Ulokowanie jednostki w administracji centralnej – najlepiej w bezpośredniej podległości wobec **prorektora ds. dydaktyki**, nie oznacza, że to administracja centralna będzie podejmować wszelkie decyzje. Doświadczenia zebrane w ostatnich latach przez kilka dużych uczelni, w szczególności zaś przez Uniwersytet Warszawski, wyraźnie wskazują, iż jednostka odpowiedzialna za usługi dla osób niepełnosprawnych powinna mieć charakter **opiniodawczy**, nie zaś **decyzyjny**. Oznacza to, iż na przykład konieczność dokonania zmian w trakcie egzaminu studenta niesłyszącego, polegających na włączeniu tłumacza języka migowego, jest przez tę jednostkę zgłaszana odpowiedniemu dziekanowi w formie wniosku, ten zaś podejmuje decyzję w tej sprawie. Przekazanie kompetencji decyzyjnych do Biura ds. Osób Niepełnosprawnych w zasadniczy sposób ingerowałoby w kompetencje dziekanów i prorektorów.

Beneficjenci systemu wsparcia

Najważniejszą grupą beneficjentów są oczywiście studenci niepełnosprawni. W obrębie tej grupy dodatkowo można wyróżnić osoby, które mają i takie, które nie mają orzeczenia o stopniu niepełnosprawności. Z prawnego punktu widzenia, za osoby niepełnosprawne uważa się te, które mają orzeczenie o stopniu niepełnosprawności. Tym osobom, w świetle obowiązującego prawa, przysługują takie świadczenia, jak: stypendia specjalne czy programy pomocowe Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych adresowane do studentów. Jeśli jednak jest to możliwe, to warto rozszerzyć działalność usługową na osoby, które mogą udokumentować wpływ ich przewlekłej choroby na trudności w zdobywaniu wykształcenia, ale niemające orzeczonego stopnia niepełnosprawności. Okazuje się bowiem, że na przykład **osoby głuche czy osoby z chorobami psychicznymi rzadko mają orzeczenie o niepełnosprawności**. Nie zmienia to faktu, że potrzebują one pomocy w procesie kształcenia na studiach wyższych.

Drugą grupą beneficjentów mogą być **kandydaci na studia**. Tu działania biura będą miały głównie charakter doradczo-informacyjny. Ważnymi beneficjentami będą także **pracownicy dydaktyczni** prowadzący zajęcia, w których uczestniczą studenci niepełnosprawni. Wsparcie dla nich dotyczy zarówno samych informacji o niepełnosprawności, jak i o jej skutkach. Może jednak wiązać się także z przygotowaniem materiałów dydaktycznych itp.

Weryfikacja beneficjentów i ich potrzeb

Jest rzeczą naturalną, iż do jednostki zajmującej się udzielaniem pomocy osobom niepełnosprawnym będą zgłaszać się różne osoby, nie tylko te, które uczelnia uznała za uprawnione do korzystania z jej usług. Niezbędne jest więc ustalenie procedur weryfikacji niepełnosprawności klientów biura.

Lista dokumentów

Warto określić listę dokumentów niezbędnych do rejestracji w biurze. Najważniejsze będzie **orzeczenie o stopniu niepełnosprawności**. Dokument ten nie jest jednak wystarczającym źródłem informacji o stanie zdrowia studenta, dlatego warto zasugerować przedstawianie **dokumentacji medycznej** na temat stanu zdrowia, ze szczególnym uwzględnieniem tych dokumentów, które będą informować o niesprawności lub skutkach choroby wpływających na aktywność akademicką studenta, na przykład informacja od lekarza, iż

przyjmowane leki spowalniają reakcje studenta może być dla studenta chemii podstawą do wniosku o zmianę zajęć laboratoryjnych na zajęcia teoretyczne. Ważnym dokumentem jest także **dokument rejestracji studenta niepełnosprawnego w biurze** (stworzony przez daną uczelnię). Waga tego dokumentu jest duża, ponieważ jest on dla uczelni podstawą do przetwarzania informacji o stanie zdrowia studenta. Dokument ten powinien także przyjmować formę wniosku o konkretną pomoc.

W przypadku dokumentów medycznych, które nie mają daty ważności warto określić okres, w którym dokument będzie uznawany za aktualny. Na Uniwersytecie Warszawskim okres ten wynosi 90 dni. Jest to ważne, ponieważ często, w przypadku działań dotyczących osób z chorobami przewlekłymi, pewne działania wynikają z aktualnej **sytuacji zdrowotnej, która zmienia się dynamicznie**. Może to oznaczać, iż na przykład indywidualizacja terminów zaliczeń w sesji zimowej nie musi być rozciągnięta na sesję letnią. Brak sformułowania wymogu aktualizowania dokumentacji medycznej może być źródłem nieporozumień, a co za tym idzie źródłem konfliktów ze studentami i roszczeń z ich strony wobec uczelni, na przykład o nieuznanie niezdanego egzaminu z powodu przedłożenia dokumentacji o nawrocie choroby w Biurze ds. Osób Niepełnosprawnych. Zebrana dokumentacja jest pierwszym, ale nie jedynym źródłem informacji o pomocy, jaką uczelnia zaoferuje studentowi. Kluczowym źródłem będzie wywiad ze studentem.

Wywiad

Głównym celem wywiadu jest ustalenie rodzaju trudności, jakich student doświadcza w trakcie realizacji programu studiów oraz zbadanie związku między ich występowaniem a niesprawnością studenta. Jest możliwe bowiem, iż występujące trudności nie są spowodowane stanem zdrowia, mimo iż osoba ma na przykład znaczny stopień niepełnosprawności. Poniżej omówione zostaną podstawowe usługi związane z konkretnymi rodzajami niesprawności. Warto jednak pamiętać, iż rzadko usługi te mogą być przyznawane automatycznie. Wywiad służy indywidualnemu doborowi świadczonej pomocy. Na przykład, student niewidomy może nie potrzebować pomocy w dostępie do literatury, bo takiej pomocy udziela mu rodzina, może zaś oczekiwać pomocy w dotarciu na zajęcia, które odbywają się poza jego wydziałem.

Oczywiście jest możliwe, iż po przeprowadzeniu wywiadu wnioski pracownika jednostki co do rodzaju pomocy są zupełnie inne niż wniosek studenta złożony w formularzu zgłoszeniowym. W takiej sytuacji należy pamiętać o pisemnym poinformowaniu studenta o proponowanym rodzaju pomocy oraz o podjęciu

decyzji w tej sprawie przez właściwego dziekana. Jednocześnie student musi wiedzieć, iż od decyzji podjętej w jego sprawie przysługuje mu odwołanie do prorektora ds. studenckich.

Oferowane usługi

Podstawowym i najważniejszym zadaniem powołanej jednostki będzie zapewnienie studentom niepełnosprawnym możliwości udziału w zajęciach – zagwarantowanie im fizycznego dostępu do oferty dydaktycznej. Należy podkreślić, iż oferty edukacji zdalnej czy jakkolwiek forma kształcenia eksternistycznego nie jest zapewnieniem dostępu do oferty dydaktycznej uczelni. Jednostka ds. Osób Niepełnosprawnych powinna mieć możliwość wspierania studentów w ich uczestnictwie w zajęciach. Niestety jest możliwe, iż na przykład z powodu istniejących barier architektonicznych niektóre zajęcia będą trudno dostępne, w takich sytuacjach warto jednak rozważyć zastosowanie takich rozwiązań, jak: zmiana lokalizacji zajęć, zatrudnienie asystentów osobistych itp. W przypadku **osób niepełnosprawnych ruchowo** te dwie formy pomocy są kluczowe w zagwarantowaniu im prawa do uczestnictwa w zajęciach, przy czym zamiana sal jest rozwiązaniem, które nie wymaga ponoszenia dodatkowych kosztów, co jest nieuniknione, jeśli zatrudnimy asystenta.

W przypadku **osób z dysfunkcją wzroku** zapewnienie pełnego uczestnictwa w zajęciach oznacza zapewnienie dostępu do informacji pisanej i wizualnej. W tym przypadku najprostszym rozwiązaniem jest wyposażenie uczelni w co najmniej jedno stanowisko komputerowe umożliwiające studentowi czytanie książek za pomocą programu rozpoznającego druk i programu odczytu ekranu.

W przypadku **studentów niesłyszących** jedynym rozwiązaniem jest zatrudnienie tłumaczy języka migowego, co jest dość kosztowne. Mimo najlepszej woli uczelni, będą się zdarzać sytuacje, gdy jedynym możliwym rozwiązaniem będzie zmiana formy uczestnictwa w zajęciach. Ważne jest, aby w takiej sytuacji zmieniona forma była ekwiwalentna do formy podstawowej, na przykład zamiana zajęć terenowych na laboratoryjne w takim samym wymiarze czasu i z tym samym sposobem zaliczenia.

Drugim ważnym obszarem udzielania pomocy jest zapewnienie dostępu do tych samych procedur egzaminacyjnych. **Niepełnosprawność nie może być powodem innego traktowania studenta w trakcie egzaminów.** Oczywiście możliwe i często niezbędne są zmiany trybu egzaminów czy też formy ich zapisu, ale bardzo ważne jest to, aby egzamin był taki sam dla wszystkich studentów.

Podstawowe formy dostosowywania egzaminów to:

- I zastosowanie alternatywnej formy zapisu (powiększony druk, brajl) – najczęściej w przypadku osób z wadami wzroku;
- I pomoc lektora lub tłumacza języka migowego;
- I umożliwienie korzystania z urządzeń wspomagających – notes brajlowski, komputer z programem udźwiękawiającym itp.

Warto pamiętać, iż wszystkie wymienione formy dotyczące zmiany sposobu pisania i czytania powinny obejmować również **przedłużenie czasu trwania egzaminu**. W przypadku osób z wadami wzroku najczęściej spotyka się przedłużanie czasu trwania egzaminu o 50%. Ta forma wyrównywania szans wynika ze znacznie wolniejszego tempa czytania. Jeśli więc student niepełnosprawny miałby tyle samo czasu, co osoba pełnosprawna, to w praktyce jego szanse byłyby mniejsze.

Specyficzną formą pomocy jest także **indywidualizacja toku studiów**, w tym także terminów egzaminów i zaliczeń. Jest to szczególnie istotne w odniesieniu do osób z chorobami przewlekłymi o zróżnicowanym przebiegu, na przykład z **chorobami psychicznymi**.

Inne zadania Biura ds. Osób Niepełnosprawnych

Poza opisanym bezpośrednim wsparciem dla studentów niepełnosprawnych, najważniejszym zadaniem biura jest stała troska o likwidację barier istniejących na uczelniach, przede wszystkim barier architektonicznych. Dobrze jest, jeśli pracownik biura ma wiedzę umożliwiającą mu samodzielne wskazywanie rozwiązań w obszarze likwidacji barier. Jeśli takiej wiedzy nie ma, to warto zadbać o pozyskanie eksperta lub konsultanta zewnętrznego. Najczęściej takimi ekspertami są same osoby niepełnosprawne, choć warto poszukać także profesjonalnych projektantów.

Drugą sferą stanowiącą potencjalne źródło dyskryminowania osób niepełnosprawnych są wewnętrzne uregulowania uczelni. Zadaniem biura jest wychwytywanie takich zjawisk i podejmowanie działań w celu ich zmiany. Na przykład, zapis o niedostępnianiu materiałów z czytelni na zewnątrz będzie dyskryminował osoby niewidome, jeśli czytelnia nie posiada odpowiedniego sprzętu komputerowego. Czasami wprowadzenie stosownego wyjątku i umieszczenie go w regulaminie czytelni jest prostsze niż zdobywanie kosztownego wyposażenia.

Podsumowanie

Nie jest to pełna lista niezbędnych rozwiązań. Listy takiej nie da się bowiem stworzyć. Złożoność sytuacji zdrowotnej studentów z jednej strony i stały rozwój technologii adaptacyjnych z drugiej powodują, iż niezbędne jest indywidualne i elastyczne podejście do każdego przypadku. Zawsze trzeba jednak pamiętać, iż naszym celem jest zapewnienie równego dostępu do oferty uczelni. Oznacza to ciągle poruszanie się między ryzykiem zbytowego uprzywilejowania, a ryzykiem dyskryminacji. Jak jednak pokazują doświadczenia uczelni podążających tą drogą, pełny udział osób niepełnosprawnych w życiu uczelni jest możliwy.

Języki obce a studenci niepełnosprawni

Monika Dziwik-Kamińska

Jagiellońskie Centrum Językowe

Uniwersytet Jagielloński

www3.uj.edu.pl/SDJNA/

Znajomość języków obcych w dzisiejszych czasach jest niezbędnym elementem wykształcenia wyższego, zwiększa również szanse na znalezienie pracy. Dla studentów niepełnosprawnych, zwłaszcza niewidomych i słabowidzących jak również z uszkodzeniem słuchu i wadami wymowy nauczanie się języka obcego w stopniu wystarczającym do swobodnego porozumiewania się jest często ogromnym wyzwaniem. Wynika to z nieprzystosowania lektoratów do potrzeb studentów niepełnosprawnych, zwłaszcza niewidomych, a przede wszystkim nieprzygotowania samych wykładowców do pracy ze studentami niepełnosprawnymi. Niektóre polskie uczelnie szukają teraz skutecznych rozwiązań tego problemu i mogą się już pochwalić pewnymi osiągnięciami.

Wykorzystanie doświadczeń Uniwersytetu w Aarhus w tworzeniu grupy lektoratowej dla osób niewidomych i słabowidzących

Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych przy Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie od początku swojego powstania w 1999 roku podjęło współpracę z Uniwersytetem w Aarhus, który już wtedy posiadał wzorcową jednostkę *Study Center for Students with Special Needs* (Centrum dla Studentów o Szczególnych Potrzebach) zajmującą się zwiększaniem dostępności uczelni dla studentów niepełnosprawnych. Centrum istnieje od piętnastu lat i specjalizuje się w pomaganiu studentom niewidomym i słabowidzącym, obejmuje też swoją działalnością wszystkie niepełnosprawności. Kilka lat temu w Centrum zainstalowano sześć w pełni wyposażonych stanowisk komputerowych, które wraz z innymi udogodnieniami są tam do dyspozycji studentów niewidomych i słabowidzących. Warto zaznaczyć, że obsługą, konserwacją i aktualizacją sprzętu i oprogramowania zajmuje się informatyk, który sam jest niewidomy. Jest to jedyne takie miejsce w Danii.

List intencyjny o ścisłej współpracy między Uniwersytetem Jagiellońskim a Uniwersytetem w Aarhus został podpisany dopiero w 2007 roku, niemniej dzięki tym

kontaktom już w 2004 roku powstał pomysł stworzenia pilotażowej grupy lektoratowej z języka angielskiego dla niewidomych i słabowidzących studentów UJ. Udało mi się dołączyć do grupy pracowników uniwersytetu udających się na tygodniową wizytę roboczą w Aarhus, gdzie zapoznałam się z istniejącymi już rozwiązaniami w nauczaniu studentów niepełnosprawnych, zwłaszcza niewidomych i słabowidzących, a przede wszystkim z możliwościami jakie daje nowoczesna technologia. W Centrum studenci mają do swojej dyspozycji komputery wyposażone w syntetyzatory mowy, skanery i drukarki brajlowskie, zaawansowany program do czytania powiększający czcionkę i zmieniający grafikę w zależności od potrzeb osoby słabowidzącej *CCTV (Close Circuit Tele Vision)*, magnetofony do nagrywania książek w językach obcych, łącza i oprogramowanie, które pozwalają na wydruki w brajlu ze zwykłych komputerów dostępnych w Centrum i wiele innych udogodnień. Większość studentów posiada swoje laptopy, które są podłączane do sieci w Centrum.

Duński system edukacyjny zakłada, że młodzież po ukończeniu szkoły średniej posiada znajomość języków obcych pozwalającą na swobodną komunikację i czytanie literatury fachowej z zakresu wybranego kierunku studiów. W związku z tym uczelnie wyższe nie prowadzą już obowiązkowych lektoratów, jak to ma miejsce w Polsce. Nie otrzymałam więc gotowych wzorców jak prowadzić zajęcia z języka obcego dla studentów niepełnosprawnych, ale ogromną ilość informacji ogólnych, z których większość udało się później wykorzystać w prowadzeniu lektoratów z języka angielskiego dla studentów niewidomych i słabowidzących.

Niezwykle cennym doświadczeniem było zetknięcie się z filozofią uczelni w Aarhus i polityką postępowania wobec studentów niepełnosprawnych. Na początku roku akademickiego studenci przedstawiają swoje potrzeby wynikające z niepełnosprawności dyrektorowi Centrum. Są one bardzo zróżnicowane: od dodatkowego sprzętu, który wypożycza się im bezpłatnie do końca studiów, przez adaptację materiałów (na kasetach audio, w brajlu, w wersji elektronicznej), pomoc osobistego asystenta, zwiększoną ilość czasu przy testach i egzaminach, zamianę egzaminów ustnych na pisemne i odwrotnie, aż po indywidualny tok czy program studiów. Uczelnia zapewnia im te pomoce traktując je jako „**kompensację niepełnosprawności**” a następnie wymaga od studenta całkowitego spełnienia wymogów danego kierunku studiów. Nie ma „taryfy ulgowej”, zamiast tego proponuje się „wyrównywanie szans”. Postanowiliśmy w naszych działaniach przyjąć podobną postawę i w miarę możliwości szerzyć ją również w środowiskach akademickich.

Lektoraty dla studentów niewidomych i słabowidzących w Jagiellońskim Centrum Językowym

Grupa lektoratowa z języka angielskiego dla osób niewidomych i słabowidzących powstała w październiku 2004 roku przy Studium Praktycznej Nauki Języków Obcych UJ (późniejszym Jagiellońskim Centrum Językowym). Początkowo liczyła sześć osób: trzy niewidome i trzy słabowidzące z różnych lat i kierunków studiów. Studenci zostali dobrani na podstawie podobnego poziomu znajomości języka angielskiego, co ciekawe, zgłosiły się wśród nich dwie osoby z piątego roku, a więc nie objęte już obowiązkiem uczęszczania na lektorat. Świadczyło to o rzeczywistym zapotrzebowaniu na kursy tego typu.

Jeszcze przed rozpoczęciem zajęć, dzięki uprzejmości dr hab. Bogusława Marka, prof. Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, autorytetu w nauczaniu języka angielskiego osób niewidomych i słabowidzących, wraz z koleżanką lektorką uczestniczyłyśmy w dwudniowym szkoleniu z adaptacji materiałów szkoleniowych dla studentów niewidomych i słabowidzących. Szkolenie to niezmiernie ułatwiło mi przygotowywanie zajęć, zwłaszcza w początkowym etapie prowadzenia lektoratu.

Ponieważ, jak już wspomniałam, w grupie znajdowały się zarówno osoby niewidome jak i słabowidzące, konieczne było przygotowanie materiałów zarówno w brajlu jak i w powiększonym druku. Po indywidualnych rozmowach ze studentami ustaliliśmy, że potrzebne będą dwie kopie w rozmiarze czcionki 18 punktów i jedna w 14 punktów, pozostałe trzy w brajlu. Jednej osobie było także potrzebne dodatkowe oświetlenie, wystarczyła mała lampka biurowa z mocną żarówką. Chcieliśmy zaproponować możliwość uczestnictwa w zajęciach jak największej liczbie osób, dlatego poziom uczestników był jedynie przybliżony, od słabego B1 do B1.2 (średni niższy do średni wyższy). W związku z tym założyłam, że pierwszy semestr będzie semestrem wyrównawczym i postanowiłam przygotować materiały z różnych źródeł, również autentycznych, a nie z jednego podręcznika. Oznaczało to konieczność zaplanowania całego kursu i przygotowania materiałów przynajmniej na pierwszy miesiąc w ciągu tygodnia, który pozostał od rekrutacji do rozpoczęcia roku akademickiego. Dzięki pomocy pracowników Biura ds. Osób Niepełnosprawnych UJ udało się przygotować na czas odpowiednią ilość kopii.

Obecnie adaptacją materiałów dla niewidomych i słabowidzących studentów UJ zajmuje się specjalnie w tym celu zatrudniona na godziny zlecone asystentka, co jest ogromnym ułatwieniem zarówno dla wykładowców jak i samych studentów. Mogą oni odbierać materiały w przeciągu dwóch tygodni od złożenia ich w biurze. Posiadamy także elektroniczną bazę wykorzystanych materiałów z języka angielskiego.

skiego, co ułatwi pracę kolejnym lektorom. Czasami wykorzystujemy również materiały językowe z Internetu, ze sprawdzonych stron dla nauczycieli języka angielskiego. Ich adaptacja jest o tyle łatwiejsza, że nie wymagają skanowania. Również szata graficzna kopii gotowych do wydruku nie wymaga wielu zmian. Tworzymy także powoli bazę podręcznikową, z dodatkowymi materiałami i testami na różnych poziomach.

W nauczaniu języków obcych w grupach studentów niewidomych i słabowidzących niezwykle istotne jest posiadanie dobrej bazy materiałów dydaktycznych, ponieważ specyfika nauczania w takiej grupie ogranicza spontaniczność i możliwość improwizacji w momencie pojawienia się problemu językowego, który trzeba wyjaśnić od razu. Zwłaszcza w grupach mieszanych, gdzie połowa studentów jest w stanie odczytać informacje z tablicy i zrobić notatki, a druga połowa nie ma takiej możliwości. Jeśli materiał jest dostępny w bazie elektronicznej można go teoretycznie dodrukować nawet w trakcie zajęć, jeśli dysponujemy odpowiednim sprzętem. Oczywiście mówimy tutaj o krótkich tekstach i sporadycznych sytuacjach.

Z założenia praca lektora w grupach studentów niewidomych i słabowidzących wymaga zaplanowania kursu z dużym wyprzedzeniem, przewidzenia potencjalnych trudności i przygotowania materiałów dodatkowych, jak również materiałów rezerwowych na wypadek, gdyby studenci, zwłaszcza studenci niewidomi, nie przynieśli swoich kopii podręcznika. W ramach wymiany doświadczeń między uniwersytetami byłam obserwatorem zajęć lektoratowych, gdzie była jedna kopia podręcznika do dyspozycji dwóch studentów niewidomych a student słabowidzący w ogóle nie miał swoich materiałów. Mimo iż nie było to winą lektora, że studenci nie przynieśli swoich kopii, fakt że prowadzący nie był przygotowany na taką ewentualność spowodował, że zajęcia były kompletnie stracone.

W drugim semestrze roku akademickiego 2004/2005 zaistniała potrzeba utworzenia grupy lektoratowej również na poziomie podstawowym, zgłosiły się trzy chętne osoby. Niestety, grupa ta przestała istnieć w ciągu jednego semestru mimo dużego zaangażowania lektorki. Dwie studentki przestały uczęszczać na zajęcia wymawiając się brakiem czasu, a z przyczyn formalnych nie można było prowadzić lektoratu tylko dla jednej osoby. Jest to kolejny problem, z którego należy zdać sobie sprawę podejmując się zadania prowadzenia lektoratów dla studentów niepełnosprawnych. Wśród nich znajdują się zarówno chętni do pracy, robiący ogromne postępy i umiejący w stu procentach wykorzystać możliwość takiego szkolenia, jak i tacy, którzy nie będą się przygotowywać a nawet odbierać specjalnie dla nich przygotowanych materiałów, a w końcu zrezygnują albo „załatwią” sobie zwolnienie z lektoratu. I tu znowu warto nawiązać do filozofii Uniwersytetu w Aarhus. Celem uczelni jest wyrównanie

szans, stworzenie warunków, w których osoba niepełnosprawna będzie miała pełny dostęp do edukacji. Obowiązkiem jest dołożenie wszelkich starań, aby tę niepełnosprawność zrekompensować odpowiednim sprzętem, metodami nauczania i innymi dostępnymi środkami. Jeżeli jednak osoba niepełnosprawna nie skorzysta z tego, tak jak wielu w pełni sprawnych studentów nie wykorzystuje swojej szansy na ukończenie wyższych studiów, **nie wolno obniżać wymagań tylko ze względu na jej niepełnosprawność.**

Grupa lektoratowa dla studentów niewidomych i słabowidzących na poziomie średnim, w zmieniającym się składzie dotrwała do dnia dzisiejszego i będzie kontynuowana w przyszłym roku akademickim. Odchodzący studenci zdali egzaminy pisemne i ustne, egzamin pisemny obejmował gramatykę i słownictwo na obowiązującym poziomie, czytanie, słuchanie i pracę pisemną, ustny – prezentację tekstu specjalistycznego związanego z wybranym przez studenta kierunkiem studiów i samodzielnie przez niego wybranego i opracowanego. Parę osób już po zdanym egzaminie kontynuowało lektorat nie chcąc tracić kontaktu z językiem.

W 2006 roku powstała kolejna grupa lektoratowa dla studentów niedosłyszących, których problem ze słuchem był na tyle duży, że nie mogli uczestniczyć w lektoratach na swoim wydziale. Grupa jest prowadzona przez mgr Irenę Rażny przy współpracy z mgr Dagmarą Nowak-Adamczyk udzielającą wskazówek z zakresu surdologii.

Warto podkreślić, że ogromną rolę w organizacji lektoratów dla osób niepełnosprawnych na Uniwersytecie Jagiellońskim odegrały bardzo dobre relacje między pracownikami Biura ds. Osób Niepełnosprawnych pod kierownictwem Ireneusza Białka a lektorami Jagiellońskiego Centrum Językowego. Dobra komunikacja pozwoliła uniknąć wielu problemów i szybko rozwiązać te, które już się pojawiły. Współpraca zaowocowała również organizacją szkoleń i warsztatów dla lektorów JCJ z zakresu nauczania języków obcych studentów niewidomych, słabowidzących, głuchych i niedosłyszących.

Przykłady i praktyczne wskazówki dla lektorów

Nauczanie języków obcych wiąże się nie tylko z przekazywaniem informacji dotyczących gramatyki i słownictwa, ale również nauczeniem innego spojrzenia na świat, innej kultury, którą odzwierciedla dany język. Studenci niewidomi mogli nie mieć okazji poznać pewnych pojęć, które osoby widzące przyjmują za oczywiste. Dlatego lektor często będzie musiał wyjaśnić nie tylko samo znaczenie wyrażenia, ale również całe pojęcie. Można więc czasem zacząć od

wprowadzenia studentów w nową sytuację, zanim przejdzie się do tłumaczenia znaczenia. Przykładowo, w grupie na poziomie B1.2 czytaliśmy tekst o mowie ciała, a następnie poznawaliśmy idiomy i wyrażenia związane z częściami ciała. Studenci mieli za zadanie również je przedstawiać, czyli np. mówiąc „*shrug your shoulders*” mieli wzruszyć ramionami. Okazało się że studenci niewidomi wiele z tych wyrażen rozumieją, ale nie wszystkie potrafią właściwie pokazać. Najwięcej problemów było z przełożeniem polskiego „trzymać kciuki” na angielskie „*keep your fingers crossed*”. Zapytawszy o pozwolenie, podeszłam do każdego z osobna i dotykając dłoni, palców i rąk „pokazałam” znaczenie wyrażen, których sami nie umieli przedstawić lub przedstawiali błędnie.

W podręcznikach do nauki języka angielskiego często wprowadzeniem do czytania tekstu jest obrazek z nim związany, ja starałam się znaleźć jakiś przedmiot nawiązujący do tematu, który można dotknąć, wziąć do ręki. Czasem zdarzało się, że dyskusja zaczynała się toczyć w innym niż planowałam kierunku, ale główny cel, czyli wprowadzenie w kontekst, został zawsze osiągnięty.

Ponieważ niewielu studentów posiada odpowiedni sprzęt, robienie notatek czy nawet zaznaczanie właściwej odpowiedzi stwarza problemy. Studenci często proszą o możliwość **nagrywania zajęć**, co w przypadku języków obcych jest szczególnie skutecznym rozwiązaniem. Jeśli chodzi o testy wyboru lub ćwiczenia typu „wybierz poprawną odpowiedź” można zaznaczać właściwe odpowiedzi małym tęnym przedmiotem (np. kluczem) na wydruku w Brajlu.

Wiele cennych informacji dotyczących prowadzenia zajęć z języków obcych dla studentów niepełnosprawnych, na przykładzie języka angielskiego, można znaleźć na krajowej witrynie SCIPS PL, www.scips.org.pl. Strona powstała w ramach projektu Qatrain finansowanego ze środków programu Leonardo da Vinci, mającego na celu zwiększenie dostępu osób niepełnosprawnych do głównego nurtu edukacji, również kształcenia zawodowego. Oprócz opisu niepełnosprawności i strategii nauczania, na stronie znajdują się także studia przypadku.

Współpraca między jednostkami i uczelniami w zakresie nauczania osób niepełnosprawnych

Utrzymywanie kontaktu między uczelniami i wzajemne informowanie się o swoich projektach i inicjatywach może zaowocować ciekawymi rozwiązaniami. W zeszłym roku mgr Andrzej Wójtowicz, kierownik Biura do Spraw Osób Niepełnosprawnych Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, zwrócił się z prośbą o przyjęcie na lektorat dla studentów niewidomych i słabowidzących w JCJ

studentki AGH, gdyż uczelnia ta nie prowadziła jeszcze takich zajęć. Tak zrodził się pomysł utworzenia czegoś w rodzaju **platformy językowej** łączącej obie uczelnie. Obecnie AGH i UJ respektują swoje zaliczenia z lektoratów.

Na podobnej zasadzie skierowano na lektorat niewidomą studentkę z Bułgarii studiującą w Polsce w ramach programu Sokrates. Pracownik Biura Współpracy Międzynarodowej wiedział o lektoratach dla osób niewidomych i słabowidzących i skierował studentkę do Biura ds. Osób Niepełnosprawnych. Zanim jeszcze przyjechała do Polski, otrzymała e-maila z pełną informacją. Następnie zeskanowano dla niej książki, z których miała korzystać na studiach i zorganizowano szkolenie z zakresu orientacji przestrzennej. Ponieważ dysponowała laptopem, zapewniono jej odpowiednie oprogramowanie i syntezytor mowy. Takich przypadków jest coraz więcej, dlatego tak istotny jest przepływ informacji między jednostkami.

Plany na przyszłość

Jesienią 2007 roku zostanie podpisana szersza umowa o współpracy między Uniwersytetem Jagiellońskim reprezentowanym przez Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych a Uniwersytetem w Aarhus. Celem tej współpracy jest stworzenie Europejskiego Centrum Doskonałości w zakresie wsparcia studentów niepełnosprawnych. Oznacza to, że chcemy wdrażać Europejskie standardy wspierania studentów niepełnosprawnych, prowadzić badania nad niepełnosprawnością, wprowadzać innowacje, zwłaszcza w kierunku metodologii nauczania i wprowadzania technologii wspierających proces nauczania osób niepełnosprawnych (ang. *assistive technology*).

Rozpoczęliśmy też współpracę z *University of Cambridge*, zwłaszcza w kierunku podnoszenia świadomości wśród kadry uniwersyteckiej i staramy się nawiązać jak najwięcej stałych kontaktów z renomowanymi uczelniami zagranicznymi w ramach szerzenia dobrych praktyk.

Planowane jest powstanie w pełni wyposażonej pracowni językowej z dwunastoma stanowiskami, w której będą odbywały się lektoraty dla studentów niewidomych, słabowidzących, głuchych i niedosłyszących. Sześciuosobowy zespół lektorów przejdzie odpowiednie szkolenie w zakresie korzystania z nowoczesnego sprzętu jeszcze przed rozpoczęciem roku akademickiego. Chcemy też poszerzyć naszą ofertę i zaproponować studentom niewidomym i słabowidzącym lektorat z jeszcze jednego języka obcego, oprócz angielskiego. Pracownia będzie również wykorzystywana do szkoleń kadry uniwersyteckiej w zakresie nauczania studentów niepełnosprawnych przy zastosowaniu nowoczesnych metod i strategii nauczania oraz technologii wspierających.

Podsumowanie

Naszym celem jest całkowite włączenie studentów niepełnosprawnych w główny nurt kształcenia, również w zakresie nauki języków obcych. Wymaga to jednak ukształtowania odpowiedniej świadomości wśród kadry, przeszkolenia wykładowców i odpowiedniego zaplecza technicznego. Zanim to nastąpi, pragniemy maksymalnie wyrównać szanse studentów niewidomych i słabowidzących oraz głuchych i niedosłyszących na zdobycie umiejętności w zakresie porozumiewania się w językach obcych w stopniu umożliwiającym swobodną komunikację oraz czytanie tekstów specjalistycznych.

Akademia Górniczo-Hutnicza dla studentów niepełnosprawnych

Andrzej Wójtowicz

Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych

Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie

www.zsn.agh.edu.pl

Podejście Akademii Górniczo-Hutniczej do studentów niepełnosprawnych jest kompleksowe, a metody i formy kształcenia są dobierane z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb studenta. W regulaminie studiów i innych dokumentach umieszczono zapisy dotyczące osób niepełnosprawnych, w tym niewidomych i słabowidzących np. możliwość korzystania z pomocy asystenta, czy też możliwość robienia notatek w formie alternatywnej.

Działania Uczelni na rzecz osób niepełnosprawnych koordynuje Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych, które również wspiera inicjatywy Zrzeszenia Studentów Niepełnosprawnych. Studenci mogą tam uzyskać pomoc i porady. Ponadto organizowane są obozy adaptacyjne, imprezy i spotkania integracyjne itp.

W pracowni tyfloinformatyki studenci niewidomi i słabowidzący korzystają ze specjalistycznego sprzętu i oprogramowania, a także ze szkolenia i pomocy w obsłudze, instalacji itp. W pracowni również adaptuje się materiały dydaktyczne (w alfabecie brajla lub w postaci elektronicznej – dźwiękowej lub w formie pliku tekstowego). W bibliotece można korzystać ze zbiorów w alternatywnej formie, a w czytelni z powiększalnika telewizyjnego.

Studenci niepełnosprawni mają możliwość udziału w dostosowanych zajęciach sportowych (np. grupa rehabilitacyjna, siłownia) i zaliczenie w tej formie zajęć z wychowania fizycznego.

Kandydaci niewidomi i słabowidzący od początku mogą liczyć na wsparcie i indywidualną realizację ich specjalnych potrzeb. W informatorze, a także w podaniu o przyjęcie na studia umieszczona została informacja dla kandydatów niepełnosprawnych, wraz z kontaktami telefonicznymi i mailowymi do Biura ds. Osób Niepełnosprawnych. Uczelniana i Wydziałowe Komisje Rekrutacyjne w razie zaistnienia potrzeby np. dostosowania formy egzaminu współpracują z Biurem ds. Osób Niepełnosprawnych.

Studenci mający potrzebę zapoznania się z terenem Uczelni mogą liczyć na wsparcie Biura ds. Osób Niepełnosprawnych, a także Polskiego Związku Niewidomych.

Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych i ZSN rozsyła informacje w postaci elektronicznej poprzez e-mail oraz zamieszcza je na stronie internetowej. Studentom zgłaszającym taką potrzebę dziekanaty przekazują informacje i dokumenty poprzez e-mail (np. plan zajęć). Większość prowadzących zajęcia również udostępnia materiały dydaktyczne w postaci elektronicznej. W AGH działa również Uczelniana Platforma e-Learningowa. W AGH nie jest prowadzony lektorat języka obcego dla niewidomych, z uwagi na małą liczbę studentów potrzebujących indywidualnego nauczania w tym zakresie oraz na możliwość zaliczenia lektoratu na zajęciach prowadzonych w Uniwersytecie Jagiellońskim. Ponadto studenci mogą liczyć na pomoc w nauce dzięki koleżeńskiej pomocy ZSN oraz współpracy z wolontariuszami i Fundacją Studentów i Absolwentów AGH „Academica”.

Podsumowując, należy uznać, że studenci niewidomi i słabowidzący w AGH mają wyrównane szanse edukacyjne – Uczelnia na wszystkich szczeblach jest dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych (organizacyjnie i sprzętowo), a indywidualne potrzeby studentów niepełnosprawnych są realizowane przez odpowiednie jednostki AGH, a całość koordynowana jest przez Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych.

Jak to się robi w Zielonej Górze...

Marcin Garbat

Pełnomocnik Rektora ds. Niepełnosprawnych Studentów

Uniwersytet Zielonogórski

www.uz.zgora.pl

W oparciu o dotychczasowe uregulowania niepełnosprawni studenci Uniwersytetu Zielonogórskiego mogą skorzystać z różnych form pomocy, jakich udziela Pełnomocnik Rektora Uniwersytetu Zielonogórskiego ds. Niepełnosprawnych Studentów. Istnieje możliwość telefonicznego umówienia się, kontakt na dyżurach, informacja w Internecie: www.bk.uz.zgora.pl/kadra.php.

Niepełnosprawni studenci i kandydaci na studia mogą uzyskać następującą pomoc:

- ! poradę w zakresie oceny możliwości studiowania na wybranym kierunku;
- ! informację o formach pomocy ze strony uczelni;
- ! możliwość zdawania egzaminów w alternatywnej formie (jeśli są przewidziane na danym kierunku).

Po wcześniejszym zgłoszeniu takiej potrzeby przez kandydata (termin określa regulamin studiów), pełnomocnik, w oparciu o ustaloną procedurę formalną, opracowuje indywidualną strategię egzaminu, dostosowaną do potrzeb i możliwości kandydata. Alternatywna forma egzaminu nie oznacza, oczywiście, obniżenia progu wymagań, a jedynie techniczną adaptację, np. powiększony druk, wydłużenie czasu egzaminu, zamianę formy pisemnej na ustną lub odwrotnie, zapewnienie pomocy lektora.

W przypadku trudności wynikających z niepełnosprawności w realizacji zadań dydaktycznych w normalnym trybie – istnieje możliwość indywidualizacji terminów i form zaliczeń. W wyjątkowych przypadkach możliwa jest indywidualna organizacja studiów w ciągu całego czasu ich trwania.

Pełnomocnik pośredniczy w kontaktach z osobami niepełnosprawnymi o podobnych problemach na uczelni, a także z innych akademickich ośrodków. Możliwy jest również kontakt ze studentami niepełnosprawnymi z innych uczelni w Polsce.

Na uczelni działa **Rada Osób Niepełnosprawnych**, której patronuje pełnomocnik rektora ds. niepełnosprawnych studentów. RON zrzesza wszystkich studentów – tak niepełnosprawnych, jak i pozostałych, zainteresowanych pracą badawczą, problematyką niepełnosprawności, działalnością na rzecz innych itp. Tradycją na Uniwersytecie Zielonogórskim stało się już organizowanie dnia niepełnosprawnego studenta (trzeci tydzień marca). Dotychczas odbyły się trzy edycje:

- I „Uczelnia bez barier” (2005);
- I „Sukces bez barier” (2006);
- I „Aktywność bez barier” (2007).

Aktualnie przygotowujemy czwartą edycję „Zabawa bez barier”. W trakcie „Dni niepełnosprawnego studenta” prezentujemy dokonania naszych studentów na polu artystycznym, naukowym, społecznym i wielu innych płaszczyznach życia. Niepełnosprawni mieli już okazję tańczyć, śpiewać, prezentować swój dorobek naukowy, dzielić się wiedzą o tym, jak należy postępować z osobami niepełnosprawnymi.

Przy współpracy z Polskim Związkiem Niewidomych organizujemy również corocznie w październiku „Dzień białej laski”. W trakcie tej jednodniowej imprezy osoby niewidome i słabowidzące starają się zaprezentować swoją aktywność.

Rada Studentów Niepełnosprawnych wraz z Pełnomocnikiem raz w tygodniu (w środy) organizuje „five o'clock”, czyli herbatkę o siedemnastej. Są to luźne spotkania członków Rady z niepełnosprawnymi studentami przy herbacie lub kawie. Przy okazji omawiane zostają aktualne problemy osób niepełnosprawnych i podejmowane są próby ich rozwiązania.

Jeżeli chodzi o przygotowanie uczelni pod kątem osób niewidomych i niedowidzących, niestety nie mamy większego doświadczenia. Na UZ kształci się blisko 400 osób niepełnosprawnych, z czego jedynie 13 osób ma problemy z powodu dysfunkcji wzroku. Jak do tej pory nie mieliśmy niewidomych studentów. Niemniej jednak wraz z PZN w Zielonej Górze zamierzamy stworzyć bibliotekę dla osób niewidomych i słabowidzących. Sprzyjać temu będzie rozpoczynająca się budowa nowej biblioteki uniwersyteckiej a także stałe wsparcie JM Rektora.

Uczelnia współpracuje z władzami Zielonej Góry i Zakładem Komunikacji Miejskiej. Na potrzeby niepełnosprawnych studentów stworzone zostały linie autobusowe „studenckie” łączące kampusy uniwersyteckie. Już ponad 80% taboru jest niskopodłogowa. Ponadto MZK posiada specjalnie przystosowane busy dla osób niepełnosprawnych (koszt przejazdu – 3 zł).

Wszyscy niepełnosprawni studenci Uniwersytetu Zielonogórskiego mogą ubiegać się o specjalne stypendium. Kryterium przyznania stypendium nie stanowi dochód, ale orzeczenie o niepełnosprawności. Pomoc w zależności od stopnia niepełnosprawności wynosi 150 zł (dla osoby z lekkim stopniem niepełnosprawności), 200 zł (z umiarkowanym stopniem) i 250 zł (ze znacznym). Jednocześnie student może otrzymywać stypendium socjalne i naukowe, ministra, mieszkaniowe i na wyżywienie. Pełnomocnik zachęca również studentów do korzystania z pozauniwersyteckich programów pomocy osobom niepełnosprawnym. Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON) realizuje kilka takich programów, które mogą wykorzystać osoby niepełnosprawne, przede wszystkim w stopniu umiarkowanym i znacznym, ale niektóre dotyczą też osób z niepełnosprawnością w stopniu lekkim (program STUDENT, HOMER, PEGAZ).

Dzisiaj osoby niepełnosprawne mają wiele możliwości nauki, oferta jest zróżnicowana, np. studia magisterskie i podyplomowe, indywidualny tok nauczania. Uczelnia uwzględnia również możliwość ustalenia własnego tempa przyswajania wiedzy. Jednakże niezależnie od metody uczenia się przyjętej przez niepełnosprawnego studenta, program studiów powinien być dopasowany do jego możliwości. Potrzebna jest też silna motywacja, ponieważ uzyskanie wysokiego poziomu wykształcenia wymaga od niepełnosprawnego studenta wzmożonego wysiłku i stwarza więcej problemów, niż ma to miejsce w przypadku osób sprawnych. Nigdy jednak nie jest za późno, by zgodnie z własnymi predyspozycjami zostać magistrem czy inżynierem.

Wzór formularza

Dzięki uprzejmości Pawła Wdówicka, kierownika Biura ds. Osób Niepełnosprawnych Uniwersytetu Warszawskiego przedstawiamy wzór stosowanego w BON formularza wywiadu ze studentem niepełnosprawnym. Może on stanowić inspirację dla osób zajmujących się organizacją systemu wsparcia, jak można rozwiązać problem dokumentowania specyficznych potrzeb studentów niepełnosprawnych.

Kwestionariusz rejestracyjny dla osób ubiegających się o pomoc Biura ds. Osób Niepełnosprawnych UW

DANE OSOBOWE

1. Nazwisko
2. Imię
3. Nr PESEL
4. Adres stałego zameldowania
5. Tel. domowy + nr kierunkowy

DANE POTRZEBNE DO UTRZYMYWANIA KONTAKTU

6. Adres korespondencyjny z kodem pocztowym
 7. Tel. komórkowy
 8. Inny tel. kontaktowy
 9. Adres e-mail
 10. Preferowana forma kontaktu:
 - a) e-mail
 - b) telefon
 - c) sms
 - d) list
 - e) list w powiększonym druku (proszę określić wielkość czcionki:)
 - f) list w brajlu
- wyrażam zgodę na wpisanie mojego adresu e-mail na listę dyskusyjną dla studentów niepełnosprawnych **TAK / NIE**
- wyrażam zgodę na przekazanie moich danych kontaktowych Radzie Niepełnosprawnych Studentów UW **TAK / NIE**

INFORMACJE DOTYCZĄCE STUDIÓW

11. Rok i wydział studiów lub jednostka pracy (osoby studiujące na więcej niż jednym kierunku proszę o podanie wszystkich kierunków studiów)

.....
.....

12. Rodzaj studiów (proszę zaznaczyć właściwy rodzaj studiów):

a) studia magisterskie	d) studia doktoranckie
b) studia licencjackie	e) studia podyplomowe
c) studia uzupełniające	f) inny rodzaj studiów

13. Tryb studiów

- a) studia dzienne
- b) studia zaoczne
- c) studia wieczorowe

Nr albumu

14. Dotychczasowe przerwy w studiach (proszę zaznaczyć rodzaj urlopu, podać długość i rok akademicki, w którym urlop miał miejsce):

- a) zdrowotny
- b) okolicznościowy
- c) dziekański
- d) przerwa w studiach

15. Informacje dodatkowe:

(proszę o wpisanie wszystkich informacji ważnych dla zrozumienia przez pracowników BON Pana/Pani sytuacji na Uczelni, np. informacji o nie zaliczonych przedmiotach, zaległych egzaminach, wpisach warunkowych itp.)

.....
.....
.....
.....

INFORMACJE DOTYCZĄCE NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI LUB CHOROBY:

16. Stopień niepełnosprawności

(proszę zaznaczyć właściwy stopień niepełnosprawności orzeczonej przez komisję lekarską):

- a) stopień znaczny
- b) stopień umiarkowany
- c) stopień lekki
- d) brak orzeczonego stopnia

17. Typ niepełnosprawności

(proszę zaznaczyć jedną lub więcej niepełnosprawności odnoszących się do Pana/Pani):

- a) narządu ruchu
- b) narządu wzroku
- c) narządu słuchu
- d) z tytułu ogólnego stanu zdrowia
- e) inna (jaka?)

18. Opis niepełnosprawności

(proszę krótko opisać swoją niepełnosprawność uwzględniając w szczególności takie informacje, które mogą okazać się ważne przy doborze odpowiedniej pomocy, np. sposób poruszania się, rodzaj używanego sprzętu specjalistycznego, sposób pisania i czytania):

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

19. Dokumentacja medyczna

(proszę wymienić dokumenty, jakie udostępni Pan/Pani pracownikowi BON):

.....

.....

.....

.....

20. Trudności w studiowaniu

(proszę opisać trudności pojawiające się podczas studiów, które spowodowały chęć skorzystania z pomocy BON)

.....

.....

.....

.....

.....

21. Rodzaj oczekiwanej pomocy

(proszę krótko scharakteryzować pomoc jakiej oczekuje Pan/Pani od pracowników BON)

.....
.....
.....
.....
.....
.....

ABSOLWENCI

22. Informacje dotyczące studiów

- a) rok ukończenia studiów
- b) kierunek studiów

23. Informacje dotyczące zatrudnienia (proszę krótko opisać aktualną sytuację zawodową)

- a) pracuje w pełnym/niepełnym wymiarze godzin
 - b) Pracuję/nie pracuję w wyuczonym zawodzie
 - c) nie pracuję
 - d) informacje dodatkowe
-
.....

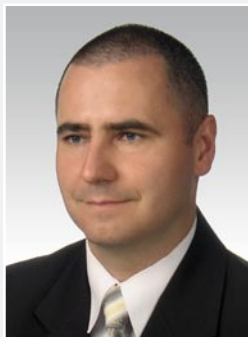
* Wyrażam zgodę na wykorzystanie przez Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych UW podanych przeze mnie informacji w celu udzielenia mi niezbędnej pomocy zgodnie z Ustawą z dnia 29. sierpnia 1997r. (Dz. U. Nr 133 poz. 833).

.....
/Data/

.....
/Podpis/

.....
/Data i podpis osoby przyjmującej ankietę/

Informacje o autorach

Jacek Zadrozny

Absolwent Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego. Od 2006 roku pracownik Fundacji Instytut Rozwoju Regionalnego, a wcześniej Polskiego Związku Niewidomych.

Paweł Wdówik

Absolwent Wydziału Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego. Od 1996 roku prowadzi działania w obszarze udostępniania uczelni dla studentów z niepełnosprawnością. Jest Kierownikiem Biura do spraw Osób Niepełnosprawnych przy Uniwersytecie Warszawskim. Obecnie w BON zarejestrowanych jest około tysiąca osób niepełnosprawnych studiujących na UW.

Monika Dziwik-Kamińska

Od 1993 roku lektor, a następnie wykładowca języka angielskiego w Jagiellońskim Centrum Językowym UJ. Współpracuje również z Polskim Towarzystwem do spraw Osób Niepełnosprawnych jako tłumacz konferencyjny w czasie szkoleń, sympozjów i konferencji międzynarodowych poświęconych tematyce osób niepełnosprawnych. Od trzech lat prowadzi lektorat z języka angielskiego dla studentów niewidomych i słabowidzących oraz uczestniczy w projektach unijnych związanych z podnoszeniem standardów nauczania studentów niepełnosprawnych na uczelniach wyższych.

Andrzej Wójtowicz

Absolwent Wydziału Elektrotechniki, Automatyki, Informatyki i Elektroniki Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie. Od 2003 roku kierownik Biura do spraw Osób Niepełnosprawnych AGH.

Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego (FiRR) jest organizacją pozarządową typu non-profit działającą od 26 sierpnia 2003 r. w dziedzinach nauki, transferu innowacji, przedsiębiorczości oraz kompleksowego i wielopoziomowego wspierania osób najbardziej dyskryminowanych w społeczeństwie. Podstawową misją Fundacji jest zrównoważony rozwój przedsiębiorczości, transfer innowacyjnych rozwiązań, a także wspieranie przedsiębiorstw i innych podmiotów w zdobywaniu i wykorzystywaniu nowoczesnych technologii. Współpracuje z Ministerstwem Nauki i Informatyzacji, Polską Agencją Rozwoju Przedsiębiorczości oraz władzami lokalnymi województwa małopolskiego, a w ostatnim okresie szczególnie intensywnie kooperuje z licznymi organizacjami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych, w szczególności niewidomych. Od lutego 2007 Fundacja posiada status Organizacji Pożytku Publicznego.

Projekt realizowany przez Partnerstwo na Rzecz Zwiększenia Dostępności Rynku Pracy dla Osób Niewidomych, w skład którego wchodzi – oprócz Fundacji – także Polski Związek Niewidomych, Akademia Górniczo – Hutnicza, Fundacja Na Rzecz Osób Niewidomych i Słabowidzących, Instytut Badań Marketingowych i Społecznych VRG Strategia oraz Agencja Handi-Soft współfinansowany jest ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Inicjatywy EQUAL. Jego głównym celem jest kompleksowa pomoc ludziom z dysfunkcją wzroku w znalezieniu i utrzymaniu pracy bądź podjęciu i ukończeniu studiów wyższych. Wzięcie udziału w projekcie dało szansę 60 osobom w wieku 16-35 lat z terenu województwa małopolskiego na zwiększenie swoich kompetencji i umiejętności.